

Інна Олександрівна ІРТИЩЕВА

доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи та інноваційної діяльності
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
ORCID ID: 0000-0002-7025-9857

Євгенія Олександрівна БОЙКО

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
ORCID ID: 0000-0003-1874-5433

Наталя Вадимівна ДАНИК

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та обліку
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
ORCID ID: 0000-0001-5821-6232

**ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НА ОСНОВІ ОРГАНІЧНОГО
ВИРОБНИЦТВА ТА РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧОЇ МОДЕЛІ**

Іртищева І. О., Бойко Є. О., Данік Н. В. Формування сталого економічного зростання на основі органічного виробництва та ресурсозберігаючої моделі. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 3. С. 123 – 129.

Анотація

Вступ. Стратегічними цілями розвитку нашої держави на період до 2030 року є поліпшення харчування, сприяння сталому розвитку сільського господарства, сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню. Вирішення визначених цілей можливе за рахунок органічного виробництва та формування ресурсозберігаючої моделі сталого економічного зростання. Саме тому формування сталого економічного зростання на основі органічного виробництва та ресурсозберігаючої моделі є досить актуальним в сучасних умовах.

Метою статті є формування сталого економічного зростання на основі органічного виробництва та ресурсозберігаючої моделі.

Результати. Доведено, що в концепції сталого розвитку приділяється сталому землекористуванню та агровиробництву. Визначено, що для досягнення сталості світової спільноти сільському господарству відводилася, як і зараз, особлива роль: воно повинно спільно з відповідною сервісною інфраструктурою компенсувати панування індустріального типу виробництва і забезпечити соціальний та економічний розвиток, а також охорону навколишнього природного середовища.

Висновки. Обґрунтовано, що стале економічне зростання доцільно розглядати як процес формування цілісної системи, що включає фактори економічного, екологічного та соціального спрямування і в остаточному підсумку створює умови ефективного забезпечення як потреб у продуктах харчування, так й сприятливого навколишнього середовища життєдіяльності сільських територій на засадах самовідтворення та ресурсозбереження.

Визначено, що стале економічне зростання формується на засадах збалансованого виробничого потенціалу, відтворення засобів виробництва, сталого зростання продовольчої галузі, збалансованого природокористування, відтворення природних ресурсів майбутніх поколінь, підвищення рівня сільських територій, відтворення ресурсів.

Ключові слова: стале економічне зростання, ресурсозберігаюча модель, органічне виробництво, агровиробництво.

Inna IRTYSHCHEVA

Doctor of Economics, Professor, Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Eugene BOYKO

Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of Management,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Ukraine

Natalia DANYK

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Finance and Accounting,
V.A. Sukhomlynskyi Mykolaiv national University

FORMATION OF SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH ON THE BASIS OF ORGANIC PRODUCTION AND RESOURCE-SAVING MODEL

Irtyshcheva I., Boyko E., Danyk N. Formation of sustainable economic growth on the basis of organic production and resource-saving model. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2021. Volume 6. № 3, pp. 123 – 129.

Abstract

Introduction. *The strategic goals of our state's development for the period up to 2030 are to improve nutrition, promote sustainable agricultural development, and promote progressive, inclusive and sustainable economic growth. The solution of certain goals is possible due to organic production and the formation of a resource-saving model of sustainable economic growth. That is why the formation of sustainable economic growth on the basis of organic production and resource-saving model is quite relevant in modern conditions.*

The aim of the article is to form sustainable economic growth on the basis of organic production and resource-saving model.

Results. *It is proved that the concept of sustainable development is given to sustainable land use and agricultural production. It is determined that in order to achieve the sustainability of the world community, agriculture was given, as now, a special role: it must, together with the relevant service infrastructure to compensate for the dominance of industrial production and ensure social and economic development and environmental protection.*

Conclusions. *It is substantiated that sustainable economic growth should be considered as a process of forming a holistic system that includes factors of economic, environmental and social orientation and ultimately creates the conditions for effective provision of both food needs and a favorable living environment in rural areas on the basis of self-reproduction and resource conservation. It is determined that sustainable economic growth is formed on the basis of balanced production potential, reproduction of means of production, sustainable growth of food industry, balanced use of nature, reproduction of natural resources of future generations, raising the level of rural areas, reproduction of resources.*

Keywords: sustainable economic growth, resource-saving model, organic production, agricultural production.

JEL classification: B20

Вступ

Стратегічними цілями розвитку нашої держави на період до 2030 року є поліпшення харчування, сприяння сталому розвитку сільського господарства, сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню. Вирішення визначених цілей можливе за рахунок органічного виробництва та формування ресурсозберігаючої моделі сталого економічного зростання. Саме тому формування сталого економічного зростання на основі органічного виробництва та ресурсозберігаючої моделі є досить актуальним в сучасних умовах. Питання формування сталого економічного зростання в Україні попередньо досліджувалися відомими ученими України, зокрема: О. Десятнюк, І. Крамаренко, О. Колинько, І. Курцев, А. Крисоватого, М. Стегней, О. Попова та ін. Відповідно до проекту Цілей сталого розвитку до 2030 року постає питання щодо формування сталого економічного зростання на основі органічного виробництва та ресурсозберігаючої моделі.

Мета та завдання статті

Метою статті є формування сталого економічного зростання на основі органічного виробництва та ресурсозберігаючої моделі.

Виклад основного матеріалу

На нинішньому етапі розвитку світової економіки найбільш важливими є рішення, прийняті Конференцією ООН з питань сталого розвитку «Ріо +20», відповідно до яких передбачено реалізацію комплексу таких заходів:

- перехід до більш безпечних для екології моделей економіки із зосередженням уваги на подоланні бідності;
- ширше використання поновлюваних джерел енергії, що дасть змогу істотно скоротити викиди вуглецю й масштаби забруднення середовища життя, одночасно сприяючи економічному зростанню;
- захист океанів від вилову риби, руйнування морських екосистем і негативного впливу зміни клімату;
- раціональна облаштованість міст і створення в них більш сприятливих умов для життя;
- ефективне управління лісовими ресурсами, що сприятиме скороченню масштабів знеліснення до 2030 р. у 2 рази та уникненню, за нашими оцінками, збитку 3,7 трлн дол. США від зміни клімату в результаті викиду парникових газів; збереження біорізноманіття; збільшення об'ємів чистої води й виробництва медичних препаратів, забезпечуваних лісами;
- поліпшення способів збереження й управління водними ресурсами з метою сприяння розвитку й захисту від опустелювання [1, с. 35].

Хоча останнім часом щодо сталого розвитку як парадигми майбутнього людства висловлюється багато зауважень, значна їх частина взагалі стосується не власне її сутності, а неоднозначного трактування і перекладу терміна «sustainable development» (збалансований, правильний, рівномірний, стійкий тощо). Варто зазначити, що є чимало відвертих противників ідеї сталого розвитку з погляду можливого погіршення соціального становища у світі, а відтак і загострення економічних, продовольчих, політичних та військових проблем.

Ми погоджуємося з думкою А.І. Крисоватого та О.М. Десятнюк, які зазначають, що «зміст сталого розвитку слід розуміти як систему взаємних постійних і безперервних процесів: екологічного розвитку особистості; якісних трансформацій природокористування; опори на інноваційний технічний розвиток; екологічної спрямованості всіх інвестиційних проектів; екологізації права та інституціональних відносин [2, с. 105].

Аналізуючи парадигму сталого розвитку слід визнати той факт, що багато рішень, пов'язаних з нею за своєю сутністю, залишилися декларативними, а отже, потребували детального опрацювання для впровадження в господарську практику вже на національному рівні кожної окремої країни.

Особлива увага в концепції сталого розвитку приділяється сталому землекористуванню та агровиробництву. Для досягнення сталості світової спільноти сільському господарству відводилася, як і зараз, особлива роль: воно повинно спільно з відповідною сервісною інфраструктурою компенсувати панування індустріального типу виробництва і забезпечити соціальний та економічний розвиток, а також охорону навколишнього природного середовища.

При цьому виключне значення аграрної сфери полягає в тому беззаперечному факті, що сільське господарство є сферою людської діяльності, найближчою до природи, в якій безпосередньо використовуються природні ресурси, насамперед родючий (органічний) шар земної поверхні, утворення котрого тривало тисячоліттями.

У результаті здатність екосистем до самовідновлення, яка формувалась століттями, виявилася зруйнованою [3], людство стало задовольняти нинішні свої життєві потреби за рахунок майбутніх поколінь. Таким чином, сучасне

сільськогосподарське виробництво – найбільша загроза на шляху досягнення цілей глобальної програми світової спільноти.

Також достатньо поширеними є терміни екологічне землеробство, біологічне землеробство, динамічно адаптивне та екологічно збалансоване землеробство. З метою термінологічного обґрунтування поняття сталого агровиробництва нами здійснено спробу проаналізувати весь спектр його аналогів (табл. 1).

Таблиця 1. Порівняння трактування термінів-аналогів сталого агровиробництва

Термін	Сутність
Органічне землеробство	Об'єднує всі сільськогосподарські системи, які підтримують екологічно, соціально та економічно доцільне виробництво сільськогосподарської продукції. Основою таких систем є використання локально-специфічної родючості ґрунтів як ключового елемента успішного виробництва
Органічне сільське господарство	Комплексна система управління виробництвом, яка стимулює і посилює стійкість аграрної екосистеми, включаючи біологічне різноманіття, біологічні цикли та біологічну активність ґрунту, що досягається використанням усіх можливих агрономічних, біологічних і механічних методів на противагу синтетичним матеріалам для виконання специфічних функцій усередині системи
Екологічне землеробство	Технологія виробництва сільськогосподарської продукції, яка забороняє або значно обмежує використання мінеральних добрив і забороняє – отрутохімікатів для захисту рослин. Базується на застосуванні сівозмін, рослинних залишків як добрив, перегною і компостів, бобових рослин, органічних відходів виробництва, мікробіологічних препаратів
Органічне землеробство, (природне, біологічне)	Метод ведення сільського господарства, який передбачає застосування пестицидів, гербіцидів, хімічних добрив, регуляторів росту рослин, а також генетично модифікованого посівного матеріалу

**Джерело: розроблено автором на основі [4, 5, 6, 7].*

Отже, системи землеробства, що враховують насамперед екологічні аспекти, використовують природний потенціал рослин, тварин і ландшафтів та спрямовані на гармонійне поєднання потреб сільськогосподарського виробництва з вимогами навколишнього природного середовища. Сучасне органічне землеробство спрямоване на зменшення негативного впливу зовнішніх факторів через обмеження застосування добрив, хімічних засобів захисту рослин, фармацевтичних препаратів.

Замість цього для підвищення врожаїв і захисту рослин використовуються інші агротехнологічні заходи й різноманітні природні чинники. Органічне землеробство дотримується принципів, які обумовлені місцевими соціально-економічними, кліматичними та історико-культурними особливостями [5].

Зокрема, відома дослідниця агросфери О.Л. Попова трактує сталий розвиток саме через призму розуміння агросфери, визначаючи його як «системні, орієнтовані на інтереси і потенціал людини, соціуму й суспільства загалом, адаптивні за природою та якісні за суттю цілеспрямовані зміни, що супроводжуються підвищенням еколого-економічної ефективності, соціально-економічної прогресивності та екологічної стійкості як щодо попередніх інваріантних станів, так і досягнення раціональних моделей сталості на різних етапах еволюційного розвитку» [8, с. 116].

Визначення поняття сталого розвитку стосовно аграрної сфери сформульовано в матеріалах Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, які було прийнято на сесії, що відбулася 1996 року в Римі. За цим документом основне завдання сталого розвитку в аграрній сфері полягає у підвищенні рівня виробництва продуктів харчування та гарантуванні продовольчої безпеки [9, с. 15]. Відповідно до цього завдання вважається за необхідне підтримання освітніх ініціатив, використання економічних інновацій та розвиток прийнятних нових технологій, що забезпечить стабільний доступ до продуктів харчування, тим самим збалансувавши потреби людини в поживних елементах; доступ до необхідних груп продовольчих товарів бідних

категорій населення; поштовх розвитку товарного виробництва, сприяючи скороченню безробіття та зростанню рівня доходів населення [9].

І.В. Курцев вважає, що сталий розвиток сільського господарства означає відтворення ресурсів на кожному етапі виробничого циклу на більш високому рівні в позитивних результатах: виробничих, економічних і соціальних параметрах, послідовному нарощуванні можливостей їх поліпшення [10].

Сталий розвиток визначається тісно взаємопов'язаними складовими – економічною, соціальною та екологічною. Відповідно, його базовим мірилом є зростання виробництва екологічнобезпечних продуктів харчування з метою задоволення потреб населення, а також забезпечення такого рівня економічної ефективності виробництва, який дасть змогу в майбутньому здійснювати розширене відтворення.

Соціальні аспекти сталого виробництва включають насамперед підвищення рівня розвитку сільських територій, стабілізацію демографічних і міграційних процесів на селі. Стале природокористування пов'язано із забезпеченням у коротко- та довгостроковій перспективі стійкості агросистем, поліпшенням якості навколишнього природного середовища і збереженням природних ресурсів. Зрештою, сталий розвиток агровиробництва загалом сприятиме уникненню погіршення стану і втрати оброблюваних земель, збільшенню родючості ґрунту.

Поняття сталого виробництва зазвичай пов'язують зі збільшенням обсягів виробництва екологічнобезпечних продуктів харчування, ефективності та екологічної орієнтованості використання економічних та інтелектуальних ресурсів, підвищенням добробуту й розвитку сільських територій, стабільним і збалансованим природокористуванням. Тільки збалансування економічного, соціального та екологічного розвитку спроможне забезпечити стале агровиробництво в довгостроковій перспективі.

У сучасних умовах поняття стале економічне зростання доцільно розглядати як процес формування цілісної системи, що включає фактори економічного, екологічного та соціального спрямування і в остаточному підсумку створює умови ефективного забезпечення як потреб у продуктах харчування, так й сприятливого навколишнього середовища життєдіяльності сільських територій на засадах самовідтворення та ресурсозбереження. Наводимо загальну схему інтерпретації сталого агровиробництва в моделі взаємодії фактори – функції (рис. 1).

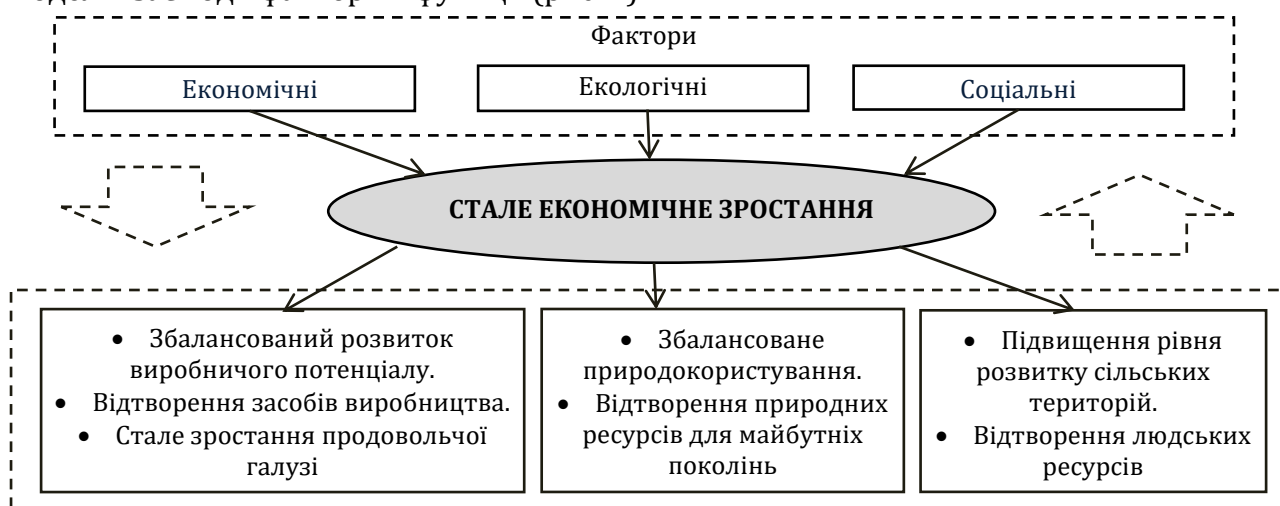

Рис. 1. Принципова схема інтерпретації моделі сталого економічного зростання на засадах ресурсозбереження фактори-функції

Основна ознака сталого розвитку полягає в тому, що він характеризується як устрій, котрий формується на основі рівноваги між економічними, соціальними та екологічними компонентами системи. Таким чином, для сталого розвитку економіки сільського господарства необхідно, щоб воно «було здатне до відтворення природного

середовища, засобів виробництва, людини, не допускаючи при цьому катастроф протягом необмежено тривалого часу» [11, с. 18].

У сучасних умовах, маючи в основі базові принципи еколого-соціо-економічного розвитку і формуючи умови для позитивного синергетичного ефекту в подальшому, сталє агровиробництво є одним із найважливіших напрямів становлення та функціонування сталої еколого-економічної господарської системи.

Пошук нової парадигми сільського розвитку в умовах багатофункціональності галузі та необхідність дотримання екологічних імперативів, що дають змогу суттєво збільшити продуктивність ресурсів, системно пов'язавши концепцію сталого сільського розвитку і стратегію розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року, забезпечивши високий рівень життя населення, продовольчу національну безпеку і конкурентоспроможність вітчизняного аграрного сектору.

Складові продовольчої безпеки України мають виражений синергетичний ефект при обліку принципової різниці процесів економічного зростання сільськогосподарського виробництва та еколого-економічного збалансованого сталого сільського розвитку, причому імперативного характеру. У рамках реалізації парадигми сталого сільського розвитку домінантою є еколого-економічні пропорції та імперативний баланс елементів агроєкосистем, тому результати слід оцінювати з урахуванням виконання екологічних імперативів. Економічне зростання сільськогосподарського виробництва як невід'ємна домінанта технократичної парадигми необхідно замінити якісно новою парадигмою, що дасть підстави стверджувати, що технології якісно поліпшують продуктивність ресурсів за типом «фактор чотири», «фактор п'ять».

Висновки та перспективи подальших розвідок

Доведено, що в концепції сталого розвитку приділяється сталому землекористуванню та агровиробництву. Визначено, що для досягнення сталості світової спільноти сільському господарству відводилася, як і зараз, особлива роль: воно повинно спільно з відповідною сервісною інфраструктурою компенсувати панування індустріального типу виробництва і забезпечити соціальний та економічний розвиток, а також охорону навколишнього природного середовища.

Обґрунтовано, що сталє економічне зростання доцільно розглядати як процес формування цілісної системи, що включає фактори економічного, екологічного та соціального спрямування і в остаточному підсумку створює умови ефективного забезпечення як потреб у продуктах харчування, так й сприятливого навколишнього середовища життєдіяльності сільських територій на засадах самовідтворення та ресурсозбереження.

Визначено, що сталє економічне зростання формується на засадах збалансованого виробничого потенціалу, відтворення засобів виробництва, сталого зростання продовольчої галузі, збалансованого природокористування, відтворення природних ресурсів майбутніх поколінь, підвищення рівня сільських територій, відтворення ресурсів.

Список літератури

1. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України, д.т.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. Вид. 2-ге, переробл. і доповн. К. : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. 72 с.
2. Сталий розвиток аграрно-індустріального регіону: передумови, загрози і перспективи досягнення / за ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого, д.е.н., професора О.М. Десятнюк. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 440 с.
3. Колинко О. Устойчивое сельское хозяйство – от теории к практике. *Международный сельскохозяйственный журнал*. 1999. № 3. С. 8–10.
4. Rolnictwo ekologiczne w Polsce. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. URL: <http://www.minrol.gov.pl/pol/Jakosc-zywnosci/Rolnictwo-ekologiczne/Rolnictwo-ekologiczne-w-Polsce>.

5. Екологічне землеробство. URL: http://terminovo.com.ua/catalog-ua/article_info.php?articles_id=171.
6. Органическое земледелие. URL: <http://www.dachnik.org.ua/organichne-zemlerobstvo.html>.
7. Попова О.Л. Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми / НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. К., 2009. 352 с.
8. Promoting Sustainable Agriculture and Rural Development: Agenda 21 Chapter 14. Rome: FAO, 1996. 450 p.
9. Курцев И.В. Устойчивое развитие агропромышленного комплекса Сибири: предпосылки, факторы, пути / РАСХН; Сиб. Отд-е СибНИИЭСХ. Новосибирск, 2005. 374 с.
10. Иванов В.А., Пономарева А.С. Методологические основы устойчивого развития аграрного сектора. *Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз*. 2011. № 4(16). С. 109–121.
11. Пшихачев С.М. Органическое сельское хозяйство – важнейший сегмент эколого-экономически устойчивой хозяйственной системы, (международные и внутринациональные аспекты). Нальчик : Принт Центр, 2014. 256 с.
12. Иртышева І.О., Смельянець Т.В., Бурдельна Г.О., Крамаренко І.С. Стан та стратегічні орієнтири інвестиційно-фінансового забезпечення агропродовольчої сфери в умовах глобалізації. *Агросвіт*. 2012. №7. С. 26-30.
13. Иртышева І.О., Крамаренко І.С. Фінансово-кредитне забезпечення агропродовольчої сфери України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Агросвіт*. 2013. №3. С. 14-16.
14. Попадинець Н. М., Иртышева І. О., Крамаренко І. С., Данило С. І., Журавель Ю. В. Стратегічні орієнтири державного регулювання розвитку внутрішнього ринку споживчих товарів. *Регіональна економіка*. 2020. №2(96). С. 131-143.

References

1. *Nacional'na paradygma stalogo rozvytku Ukrai'ny*. [National paradigm of sustainable development of Ukraine] (2016). View. 2nd, reworked. and add. State Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine". Kyiv. Ukraine.
2. Krysovatoho, A.I. and Desyatnyuk, O.M. (2016). *Stalyj rozvytok agrarno-industrial'nogo regionu: peredumovy, zagrozy i perspektyvy dosjagnennja*. [Sustainable development of the agrarian-industrial region: preconditions, threats and prospects of achievement]. TNEU. Ternopil. Ukraine.
3. Kolinko, O. (1999). «Sustainable agriculture - from theory to practice». *Mezhdunarodnyj sel'skohozyajstvennyj zhurnal*. no. 3, pp. 8–10.
4. Rolnictwo ekologiczne sh Polsce. [Environmental farming in Poland]. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Available at: <http://www.minrol.gov.pl/pol/jakosc-zywnosci/Rolnictwo-ekologiczne/Rolnictwo-ekologiczne-w-Polsce>.
5. Ekologichne zemlerobstvo [Organic farming]. Available at: http://terminovo.com.ua/catalog-ua/article_info.php?articles_id=171.
6. Organycheskoe zemledelye [Organic farming]. Available at: <http://www.dachnik.org.ua/organichne-zemlerobstvo.html>.
7. Popova O.L. (2009). *Stalyj rozvytok agrosfery Ukrai'ny: polityka i mehanizmy* [Sustainable development of the agrosphere of Ukraine: policy and mechanisms]. NAS of Ukraine; Inst. Of Economics. and predicted. NAS of Ukraine. Kyiv. Ukraine.
8. *Promoting Sustainable Agriculture and Rural Development*. [Promoting Sustainable Agriculture and Rural Development]. (1996). Agenda 21 Chapter 14. Rome: FAO.
9. Kurtsev, I.V. (2005). *Ustojchivoje razvytye agropromyshlennogo kompleksa Sybyry: predposylky, faktory, puty*. [Sustainable development of the agro-industrial complex of Siberia: preconditions, factors, ways]. RASHN; Sib. Otd-e SibNIIESH. Novosibirsk. Russia.
10. Ivanov, V.A., Ponomareva, A.S. (2011). «Methodological bases of sustainable development of the agricultural sector». *Jekonomicheskie i social'nye peremeny: fakty, tendencii, prognoz*. no. 4 (16), pp. 109–121.
11. Pshyhachev, S.M. (2014). *Organicheskoe sel'skoe hozjajstvo – vazhnejshij segment jekologo-jekonomicheski ustojchivoj hozjajstvennoj sistemy, (mezhdunarodnye i vnutrinacional'nye aspekty)*. [Organic agriculture is the most important segment of the ecologically and economically sustainable economic system (international and domestic aspects)]. Print Center. Nalchik. Russia.
12. Irtyshcheva, I.O., Smelyanets, T.V., Bourdelna, G.O., Kramarenko, I.S. (2012). «Status and strategic guidelines of investment and financial support of the agri-food sector in the context of globalization». *Agrosvit*. no.7, pp. 26-30.
13. Irtyshcheva, I.O., Kramarenko, I.S. (2013). «Financial and credit support of the agro-food sphere of Ukraine: current state and prospects of development». *Agrosvit*. no.3, pp. 14-16.
14. Popadynets, N.M., Irtyshcheva, I.O., Kramarenko, I.S., Danilo, S.I., Zhuravel, Yu. V. (2020). «Strategic guidelines for state regulation of the domestic market of consumer goods». *Regional'na ekonomika*. no.2 (96), pp. 131-143.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2021 р.